

Butlletí del Ateneu Barcelonès

ANY V

BARCELONA, JANER-MARÇ DE 1919

NÚM. 17

LO ROSSELLÓ PERDUT PER CATALUNYA Y PER ESPANYA *

I

LO ROSSELLÓ, PART INTEGRANT DE CATALUNYA

es útil en totes ocasions tenir a la vista'ls fets més sobresortints de la nostra historia, molt més creyèm ho pot resultar en un temps en que sembla constituhir una aspiració de la justícia humana, tractar del restabliment de les nacionalitats ètniques.

Fugint dels temps remotíssims en los que la fàbula's confón ab la historia, portarèm nostre esguart a un dels documents literaris més antichs, al *Periple de Scylax de Carianda* (338 a 335 abans de J. C.). En ell hi veurèm explicat, com immediats als ibers estaven los ligurs barrejats ab los ibers, però sense precisar res més. Strabon retrèu que'ls primers geògrafs grechs feyen començar la Iberia al riu Rhoine, ço es, després de Marsella. A fi de saber que'l Rosselló podia considerarse llavors com a part integrant de la Iberia, hi tenim la seva numismàtica, idèntica a la nostra y prou diferent de les encunyacions de les Galies. Per un semblant la toponimia rossellonesa resulta altament expressiva en paraules com *Caucó-Iliberis* (la actual Colliure), ço es, *Caucó-II-Iberis*, lo port del castell dels ibers.

Tractant del problema de les divergencies ètniques dintre del march de la Edat Antiga, no estarèm sempre en terra ferma y les conjectures nos podríen fer donar un mal pas. Diguèm que, arran de l'època visigòtica, apareixen ja formades les comunitats de pobles d'un mateix origen. Llavors la tradició eclesiàstica'n ajudarà notoriament a acostarnos als vells pobles ibero-romans. Ella'ns

* Conferencia donada al «Centre de Dependents de Comerç» en Decembre de 1918.

diu, ab una forma indubitable, que la diòcesis rossellonesa d'Elna formava part de la arxidiòcesis Tarraconense y no de la Narbonesa, a despit de sa major proximitat.

Quasi res no se sap de la invasió alaràbiga del 711, que posà termini, en nostres terres, al regnat d'Achila, fill de Witiza, que res no té que veure ab lo regnat de Rodrich, que cau a Segoyuela. La dominació sarrahina no atentà, de moment, contra la vida administrativa de les grans ciutats, que fruhien d'autonomia en lo govern visigot.

La idea d'existir unitat política y ètnica entre'ls pobles d'aquest Pireneu, tant de la vella Narbonesa com de la provincia d'Iberia, la tingueren molt precisa los historiadors alaràbichs. Diu Aben Cotaiba que la Gotia ò Narbonesa s'estenia fins a Tortosa.

Les ambicions de domini han sigut en totes èpoques lo principal enemich ab què han topat les agrupacions ètniques, a la par que han contribuït no poques vegades a formarne de noves damunt les ruïnes de les més antigues. L'ambició dels franchs, raça del Nort, al llençar-se contra'l Migdia y destruhir lo reyalme d'Aquitania en lo segle VIII^è, portà, entre uns y altres, antagonismes que no desaparegueren depressa.

Època de conquestes injustes, assolí la generació setcentista dels pobles pirenenchs del Mediterrani. Llur homogeneïtat fou trencada entre dos forasters de potencia militar extraordinaria: los franchs carlovingis y'ls musulmans de l'Àfrica. Llurs exèrcits invasors, avançant en sentit directe, se topen en les vessants de nostres grans montanyes.

Entremig de llurs ambicions dominadores, los hispans de la visigòtica provincia d'Iberia segueixen una política eclèctica, y a son través hi transpira l'esperit nacional. Unes vegades presten vassallatge a l'Emir de Còrdova, altres nostre walf de Barcelona no dubta en declarar-se feudatari del monarca franch. També procuren aprofitarse de les discordies d'abbasides y ommeyades, y semblantment cooperen ab germans de raça a abatre l'orgull dels franchs, si l'ocasió los hi es propicia, com succehí en la famosa desfeta de Roncesvalles.

Tres seus episcopals de l'Espanya visigoda, Narbona, Elna y Gerona, passaren, dintre espay de pochs anys, del domini musulmà al dels prepotents franchs, en son avenç absorbent cap al Migdia. Carles Many constituïa una *Marca Hispànica* o frontera espanyola, que arrodoní ab la capció de Barcelona en 801, que restà com a capitalitat tradicional, històrica y ètnica, de la nova provincia franca dels Pireneus.

La *Marca Hispànica* dels segles IX^è y X^è, així com lo *Comtat de Barcelona* dels segles XI^è y XII^è, considerats sots lo punt de vista nacional, no's basaren en cap sofisma. S'inseguí la llei natural, y ningú no podrà desmentir que fossin l'obra arxisecular d'una evolució constant, que'l temps cuydà d'unificar lenta-

ment los seus indígenes components, consolidant des d'abans de l'Era Cristiana, dintre d'una absoluta homogeneïtat, poblacions d'un mateix origen, d'una mateixa història y d'una comunitat lingüística impossible de destruir ab convencionalismes polítics ni oportunismes d'escola.

Constituïa nostre vell *Comtat de Barcelona* una federació de comtats (Rosselló, Cerdanya, Besalú, Empúries y Urgell), quiscun ab ses costums ò pràctiques legals, que arrencaven del dret consuetudinari hispà, atemperantse al nou estat social de l'Edat Mitjana. Tots plegats en lo segle XI^a volgueren condensar son esperit en lo còdich regional dels *Usatges* (tan famós per lo que ell mateix era y per lo grau d'avenç que sa promulgació implicava), hont s'apleglaren les novelles pràctiques y costums migevals, que tots havien contribuït a establir en conformitat a llurs necessitats socials.

Anotèm en aquesta temporada hont los fets se presenten voltats del més alt interès històric, qu'existeixen comarques extremeres, ètnicament ibèriques ò catalanes, com la Litera y la Ribagorça (en l'actual província d'Osca), les quals se van desenrotllant presentant algunes conjuncions ab lo reyalme d'Aragó. Qual fet acrescut en èpoques posteriors, ab la circumstància d'ésser territoris intermitjos ò de frontera política, portarà la necessitat d'aplicar a alguns de sos llochs los *Furs* d'Aragó, y a altres los *Usatges* de Barcelona.

Emperò aquest fet que's nota en nostre límit occidental, no ve a comprovar-se en lo septentrional. La unitat general, ètnica y política, ab què's desenrotlla la vida dels pobles més apartats del Rosselló, Conflent, Vallespir y Donasà, es de tal naturalesa, qu'en cap moment se fa indispensable aplicarhi en ells altres pràctiques legislatives que les propies de tot lo Comtat de Barcelona, condensades en los *Usatges*.

Creyèm que fet tan incontrovertible no ha de menester comprovants. Emperò no volèm deixar de consignar que en 1209, entre'ls llochs concedits per Pere I lo Catòlic a dret de Barcelona (*ad morem et forum et consuetudinem barchinone*), hi figuraven Evol, al Conflent, Querigut y Só, al Donasà, y Estavar, a la Cerdanya.

Mentres tant, en lo segle XII^a se realisà un fet sumament expressiu. L'arxidiòcesis de Narbona, que des de la constitució de la Marca Hispànica actuava com a cap de la nostra província eclesiàstica, perdé tal caràcter apenes la vella y tradicional seu metropolitana de Tarragona fou conquerida dels sarrahins. De manera que Elna tornà a acatar la sua autoritat, com en los segles anteriors a la dominació musulmana.

Les constitucions més antigues de pau y treva del segle XIII^a han manifestat ésser Catalunya de Salces al Cinca. Totes les corts catalanes s'han fet y aplegat per lo cors sencer de Catalunya: may Rosselló y Cerdanya, disfrutant d'autoritats secundaries genuïnes com lo governador general, han obtingut virrey particular

ò lloctinent propi, ni Generalitat ò Diputació especial, ni moneda d'argent com València y Mallorca.

Jaume I, inseguint l'esperit del seu segle que tendia a fer reys als fills de rey, encara que això impliqués particions de reyalmes, també pretengué constituir una petita monarquia ab dependència ò vassallatge de la confederació catalano-aragonesa. Cercà sa formació aplegant Mallorca, Montpeller, Rosselló y Cerdanya. Híbrida barreja de terres disgregades que hauria pogut trencar la unitat ètnico-històrica dels vells comtats de la Marca Hispànica, si no s'hagués tingut compte en evitarho per part de tothom.

En 1278 pactà Pere II ab son germà Jaume, que aquest se li reconeixia feudatari per les Balears, comtats de Rosselló y Cerdanya, y vescomtats d'Omelades y Carladès. A l'ensemps protestà d'ésser vassall del Bisbe de Magalona per lo feu de Montpeller y castell de Lates. Quedà ben establert que solament la moneda de Barcelona cursaria oficialment al Rosselló, Cerdanya, Conflent y Vallespir. Los vehins de Perpinyà enviaren síndichs a Barcelona a prestar homenatge al Rey d'Aragó.

Altra de les circumstancies que mostren que may no's trencà la comunitat polític-ilegislativa, base del desenrotllament social dels pobles que tenen unitat ètnica, està en la obligació que tingué'l rey de Mallorca, com a feudatari, d'acudir a les Corts Generals del Rey d'Aragó quan hi fos cridat.

Prescindirèu d'anar seguint altres relacions entre'ls dos reyalmes germans, y així mateix omitirèu consignar les causes que motivaren la reincorporació del Rosselló a Catalunya, materialment realitzada per Felip de Castre, a 16 de juliol de 1344, al possessionarse del castell de Perpinyà en nom de Pere lo Cerimoniós. Cinch dies després lo Rey d'Aragó dictava sa pragmàtica juntant per sempre més los comtats de Rosselló y Cerdanya a Catalunya. Emperò no's perdé ja més la pràctica establerta de tenir governador general particular per los dos comtats susdits.

De les peripecies y convencions a què donà lloch la reincorporació, ne tragué profit lo Rey de França, sempre amatent a esgarrapar alguna cosa del vehí. Puix se féu pagar la neutralitat adjudicantse'l senyoriu de Montpeller y'ls comtats d'Omelades y del Carladès.

Havèm de saltar fets històrichs, assenyaladament los privilegis atorgats als perpinyanesos de franquicies de leudes y altres, y transportarnos al temps en què, regnant Joan II y indisposantse ab lo Principat de Catalunya en 1462, necessità de l'ajuda del Rey de França. Lluís XI y Joan II tingueren vistes primer a Olite (12 abril 1462), després a Salvatierra (3 maig 1462) y, per últim, a Bayona (9 maig 1462), concertant la lliga contra Catalunya en eixa forma: Lluís XI facilitaria 600 llances y 3,000 arquers per quatre mesos, mitjançant 300,000 escuts; però com no disposava Joan II d'aquesta suma, li entregaria en penyora'ls dos comtats del Rosselló y Cerdanya (3 maig 1462).

La revolució catalana hagué d'entregarse al Rey de Castella, qui acceptà nostra garlanda comtal per a abandonarnos en 1463, davant una per a ell millor situació acomodaticia. Barcelona, en son isolament, tractà de captarse l'ajuda del astuciós rey Lluís XI; y l'embaixada que li trameté desseguida descobrí la intenció que portava, ço es, d'anexionarse'l Principat (carta d'En Matheu dez Soler, llegida al Concell de Cent lo 1er d'octubre de 1463). Per a fugir del perill francès, Barcelona proclamà monarca al condestable de Portugal, Pere, arribat a nostra ciutat lo 21 de janer de 1464. Eixa proclamació, naturalment, distancià a Catalunya de Lluís XI, qui no acceptà la oferta que li féu lo rey Pere dels comtats del Rosselló y la Cerdanya a cambi de la seva ajuda contra Joan II.

No tardà en cambiar d'orientació'l Rey de França, al morir a Granollers Pere de Portugal (29 juny 1466), y entregarse la soberania del Principat a Reyner d'Anjou, oncle de Lluís XI. Reyner se comprometé a donar a son parent lo Rosselló y la Cerdanya, y supprimeix de sos títols lo de *Comte* d'aquests dos comtats. Y al venir a Barcelona Joan de Calabria, son llochtinent, se titula, ademés, «llochtinent general, per lo Rey de França, en los comtats de Rosselló y Cerdanya».

Acabats los deu anys en que Catalunya estigué separada y en guerra ab Joan II (1472), aquest monarca's trobà immediatament cridat per los seus partidaris del Rosselló, que no volgueren seguir més sots domini francès. Precisament quasi tots los qui havien obtingut la confiança y estimació de Lluís XI en los anys del empenyorament, són los qui més s'anticiparen a proclamar en 1473 a Joan II, Bernat d'Oms, governador dels dos comtats, creat senescal de Bellcayre; Carles d'Oms, capità del castell reyal de Perpinyà; Pere d'Ortafa, castellà d'Opol, Miquel Des Vivers, procurador reyal dels Comtats, y Guillem Des Bach, governador del castell de Salces. Centre de la insurrecció a la Cerdanya esdevingué ésser lo castell de Llivia, que havia pertenescut als Vescomtes d'Evol fins 1344, en que Pere lo *Cerimoniós* lo donà a Pons Des Catllar, per manera que, en 1493, era de son successor Damià Des Catllar.

Davant d'un alçament tan general, lo llochtinent del Rey de França Antoni de Lau res no pogué, essent evacuat Perpinyà dels francesos (1 febrer 1473). Lluís XI desistí de recobrar dita ciutat per força d'armes, y astutament negocijà ab Joan II neutralisar los dos comtats de Rosselló y Cerdanya fins a pagarli'ls tres cents mil escuts d'or que li devia. Se deixà caure, lo Rey d'Aragó, en lo parany, signant un nou tractat a Perpinyà (17 setembre 1473). Però com sols se proposava guanyar temps, en lo següent any 1474 violà'ls pactes estipulats y ab importants forces ocupà Rosselló y Cerdanya y assetjà Perpinyà. Fou un dels assedís més memorables de la historia de Catalunya, relatant lo perpinyanès Andreu Bosch que «molts dies no menjaven sinó Rates, Gats y Cans domèstics, que les dones y minyons per los carrers ab cordes prenien, y faltant aqueixos treballant en la extrema necessitat, arribaren a sustentarse de les

carns, no sols dels francesos que mataven, sinó també dels mateixos naturals que de fam o altrement morien». «Per quins actes y casos obtingueren los de la Vila de Perpinyà en Rosselló, lo títol de fidelíssims, menja Rates y carn humana, y d'aquí comunament *Cathalans menja Rates*.»

Tornat, Perpinyà, a mans del rey Lluís XI, lo 14 de març de 1475, pagaren cara llur afecció a Catalunya alguns dels senyors d'aquelles terres: Bernat d'Oms fou escapat a Puigcerdà y'ls demés fugiren per lliurar-se de mort consemblant. Tractats com a rebels, llurs béns foren confiscats.

La valentia d'alguns d'aquests senyors y llur enemiga contra la dominació francesa, perseverà. En 1478, quan acabaven de signar una treva'ls Reys d'Aragó y França, no la volgueren observar En Damià Des Catllar, ni en Guillem Des Bach (1), y armant als seus vassalls y adherents, invadiren lo Rosselló, cometenthi grans damnatges. Zurita, al relatar aquest episodi, suposa que, al queixarse'l famós capità provençal Bofillo de Judice, a Lluís XI, d'aquesta violació de la treva, respongué'l Monarca francès que no podia tenir-se fe en la paraula del Rey d'Aragó, si no era confirmada per los reys Dez Bach y Dez Catllar.

Convingueren los reys d'Aragó y França que per arbitratge resoldrien en quatre anys la controversia llavors moguda (12 setembre 1479). Disposaren los àrbitres retornar los territoris retinguts. Però morí Lluís XI al ordenar llur restitució (30 agost 1483) y Carles VIII, son successor, rebutjà complimentarla. Altres inacabables qüestions les terminà en 1492 Maximilià I d'Austria, aconsellant a Carles VIII la devolució dels dos Comtats catalans.

En un tractat que's signà simultàniament a Turs y a Barcelona (19 janer 1493), se determinà retornar lo Rosselló y la Cerdanya a Ferràn II. Tampoch se compliren les estipulacions; però altra vegada's revoltaren los rossellonesos, impacients per a ajuntarse ab los seus germans de Catalunya, obligant a França a entregar lo castell de Perpinyà a Ferràn II (2 setembre 1493) y ananthi personalment los Reys Catòlics a pendren possessió (13 setembre-4 octubre 1493).

Lluny d'ésser reintegrat tot lo territori que'ns pertanyia, foren segregats d'una manera cautelosa, y sense que's sapigués com, alguns llocs de la frontera catalana, quedant per sempre més agregats a la Corona de França. Qual fet consigna en 1628 N'Andreu Bosch, dient: «los castells de Só, Queragut y altres dins la Baronía que's diu lo Donasà, los quals avuy són tinguts per districte de

(1) Damià Des Catllar intentà assaltar Puigcerdà lo 13 de juny de 1477, però fou ferit y llançat daltabaix dels murs. L'exèrcit francès anà a atacar-lo en son castell de Llívia. Ne pogué fugir; però son castell fou totalment arrasat, passant a tancar-se a sos castells del Catllar (parroquia de Vilallonga) y de Besora. En Guillem des Bach, desposchit de la castlania de Salces, se refugià al castell de Rocabruna, situat prop de Prats de Molló, ço és, immediat a la frontera rossellonesa, que també li pertanyia.

França y verament aquestos Castells, Llochs y Baronía són també dels tèrmens, districtes y patrimoni dels Comtats de Rosselló y Cerdanya»; «no sé, per des-cuyt de qui, són possehides per Francesos y són tingudes per los qui nou saben com a part de França.»

No s'havien passat dos anys, que novament guerrejaren les hosts aragoneses y les franceses al Rosselló, essentli indispensable a Ferràn II, en 1495 y 1496, tenirhi un poderós exèrcit. Zurita diu que nostres tropes entraren, en novembre de 1495, fins a Narbona d'una banda, y d'altra, per Estagell, fins a dues llegües de Carcassona. També'ls rossellonesos vegeren assetjat lo famós castell de Salces per una host francesa, en 1496.

En 1502 s'havia preparat a França una nova expedició contra'l Rosselló, però fins al 1503 no's llençaren contra'l castell de Salces. Infructuoses operacions, que acabaren ab una invasió de França per l'exèrcit de Ferràn II (1). Quin Monarca feu la manifestació, en 20 de setembre de 1503, de quant convenia conservar la vila de Perpinyà, *principal muralla* de Catalunya, atorgant al seu Cònsol en Cap, que fos «en qualsevol temps de guerra, son capità en dita Vila y tot son territori». Privilegi hont se mostra la gran confiança del Rey Catòlich vers los habitants del Rosselló, y que llavors feu dir al Doctor Tristany (2) «que per posarse, lo Rey, a dormir, ab tota seguretat, toca als perpinyanesos estar a sa guarda y costat, com a sos majors fels vassalls.»

Proves de llur fidelitat en les successives guerres d'aquella frontera, les tenim a desdir. Val la pena de consignar qu'en l'assedi posat a Perpinyà en 14 d'agost de 1542, per lo Delfí de França Enrich, ab cent mil peons y vuyt mil cavalls, l'obligaren a retirar-se'ls mateixos naturals de dita població. Consigna'ls noms de les families que hi prengueren part activa, certa tragedia estampada per En Francesch Satorras. En les guerres subsegüents, fins a la pau de Suessons del 1544, no hi ha fet important a relatar. Les successives campanyes militars del 1552 al 1555, entre Espanya y França, pertorbaren nostra frontera, molt reforçada de tropes. S'hagué d'extremar la vigilancia en les costes per por de les armades francesa y turquesa aliades, que s'hi acostaren, damnificant a Menorca (13 juliol 1554).

Alguns anys més tart los luterans invadiren lo Rosselló, saquejant y cremant Estagell en 1570, fugint davant del sometent general; tornant a pendre Estagell en 1592, com també Vinça (22 octubre 1592), desamparantlos promptament.

Revestí poca importancia la guerra del Rosselló, en 1597 y 1598. Se vege-

(1) Les operacions militars del 1503, al entorn de Salces, Leocata y altres llochs del Rosselló, estan detallades en dotze cartes escrites per Gonzalo d'Ayora al rey Ferràn II y a son secretari Miquel Pérez de Almazán (*Biblioteca de Autores Españoles*, vol. XIII, *Epistolario* v. I. pl. 61).

(2) Vida de Sant Francisco de Padua, Cap. VI, apartat 66.

ren atacades algunes poblacions, entre elles Marqueixanes (1 juny 1597), Perpinyà (19 agost 1597), Eus y Mosset (Conflent) en 1598, Vinça (12 març 1598), Opol, que fou guanyat (19 març 1598), Illa (14 maig 1598), etc. La pau de Verins (2 maig 1598) restablí la tranquil·litat per altra curta temporada.

Entrant al segle XVII, les mesquineses de la política centralista pretenen debilitar a Catalunya, creantli inconvenients y tractant de vulnerar la sua administració homogènia, fomentant l'esperit local rossellonès. Ab eixa mira incità als rossellonesos a reclamar major autonomia, disgregantse de Catalunya. Valguérense de la propaganda que realisaren alguns juriconsults o lletrats, un d'ells N'Andreu Bosch, autor dels *Títols d'honor de Rosselló y Cerdanya* (1628), colorejant ayals pretensions ab algunes especialitats que's servaven en aquelles comarques extremeres.

No arribà may a penetrarse d'aquest esperit lo poble rossellonès. Mentres fomentava la desunió, sobrevingué en 1636 altra forta guerra ab França. Derrotats los espanyols al setge posat a Leucata (28 setembre 1637), no poden contenir la invasió de la host francesa, perden Opol (9 juny 1639) y Salces (19 juliol 1639), la qual plaça's recobrà prompte (6 janer 1640). Y al retirarse les tropes espanyoles del Rosselló, se les deixà que desenfrenadament atropellessin les poblacions rurals de Catalunya. Lo clamoreig que s'alçà fou causa de la famosa revolta dels Segadors, qual resultat fou separarse'l Principat del restant d'Espanya, durant dotze anys (1640-1652).

II

SEGREGACIÓ DEL ROSSELLÓ EN LO TRACTAT DELS PIRINEUS

De la famosa guerra dels Segadors se'n coneixen prous antecedents y la major part dels seus tractés secrets, venintse a desvanèixer moltes de les que un dia foren nebulositats dintre la llum històrica. Labor que tenim d'agrahir a la publicació de la Crònica d'En Miquel Parets, realisada per l'eximí acadèmich de la Historia Celestí Pujol y Camps.

Quan los segadors aquadrillats y armats envahiren revolucionariament Barcelona (7 juny 1640), los Diputats de la Generalitat de Catalunya menaven continues intel·ligències ab lo Rey de França. Les hi posà termini, de primer moment, lo tractat catalano-francès del 15 d'agost de 1640, preludi d'altres fets que no són casuals, sinó coordinats per la nostra gent, y a l'ombra desenrotllats ab un criteri netament separatista. Ab força diplomacia, y fins ab cert eclecticisme, se concordaren los tractes del 20 de febrer de 1641, entregant d'una manera ben clara la ciutat de Barcelona y la sobeïanía del Principat al rey Lluís XIII de França.

Tres fautors principals actuaren en los dotze anys de guerra promoguda per Catalunya (1640-1652): los actes desafortunats del govern de Madrid presidit per Olivares; la bona andrea de la política francesa, habilidosa i manejada per los cardenals Richelieu y Mazarini; y la política catalana que, de primer moment, dirigí'l canonge urgellista Pau Claris. Se basava aquesta en rebutjar los contrafurs castellans, y d'una manera especial la defensa del Principat contra les intolerables y vergonyoses exaccions de les tropes espanyoles, a les que ningú posava frè. Un cúmul de circumstancies esterilisaren grans sacrificis que nostres passats en tal ocasió s'imposaren, marxant bé prou a la ventura, y recordant les torbacions pariones del temps de Joan II. Res no hi guanyaren, resultantne al capdavall un retràs espantós, una major despoblació territorial, l'aniquilament de nostra riquesa pública y, lo que es més lamentable, la desmembració de nostre patrimoni nacional, que no havèm tornat a recobrar.

Des de bon principi la diplomacia de Richelieu se presentà superior a la d'En Claris y dels seus amichs. Mig any no havia passat de la gran victòria que les armes catalanes obtingueren de les castellanes al peu del Montjuich (26 janer 1641), obligantles a recular fins al Camp de Tarragona, quan ja escrivia En Richelieu al príncep de Condé una carta hont apunta al domini del Rosselló (8 juny 1641). Sorprenent es que, des dels primers dies, surti a la superfície un objectiu que may més se deixà de mà. Comprangueren los habilitíssims diplomàtics francesos que, donat l'estat de descomposició en que anava entrant la monarquia dels Austries, era una presa estimable y relativament fàcil d'aconseguir la dels territoris colindants dels Pirineus, si la revolta dels catalans prenia'l caràcter de tenacitat que distingí a altres revoltes similars. Referintse a unes primeres operacions de guerra contra Tarragona, defensada per les abigarrades tropes espanyoles, Richelieu li deya a Condé: «de là deppend tout...» «vous serez maître de toutes choses dans le Roussillon».

Immediatament apareix lo propòsit del gran estadista de Lluís XIII de proposar la pau al Rey d'Espanya, anexionant lo Rosselló al territori francès. Si la proposició hagués tingut bon acolliment, per segona vegada anava a repetir-se a Catalunya la jugada que en 1463 nos féu lo Rey de Castella, de deixarnos sols y desamparats enfront de tot lo poder d'un gran reyalme constituït. De les bones ensenyances de la historia no se n'aprofita com deuria la inconscient humanitat, deixantse sempre arrossegar per apassionaments, enganys, rancunies, y quasi sempre per les passions bastardes dels qui s'han erigit directors dels moviments polítics.

Situemnos al temps en que la guerra's menava ab variada fortuna. Repetirense les exaccions de la desenfrenada tropa en nostres pobles, essent ara los soldats vinguts de França los qui feren patir al Principat. Queixes y més queixes s'alcen al govern francès y aquest, lluny de procurar esmenar ab energia

tals contrafurs, s'entretingué en donar disposicions de manifesta ambigüitat, però qual veritable propòsit s'encaminava a apoderarse del Rosselló, comarca rica y estratègicament considerada una de les claus dels Pirineus y de la Península.

Ab pretext de corretgir les exaccions dels soldats, y fingint que's tractava d'evitar certes arbitrietats que cometien los nous recaudadors d'arbitris, fou tramès, en 1644, a Barcelona, un home eminentíssim en l'estudi de la historia, Monsenyor Pere de Marca, llavors bisbe de Couserans y més tart arquebisbe de París. Era sa missió aparent protegir als oprimits y esmenar arbitrietats, investintlo del càrrech de *Visitador General* y concedintli les més altes prerrogatives de govern. Una d'aquestes fou lo manament de que se li obrissin totes les portes, que se li facilitessin tots los documents y que per tothom li fos prestada obediencia.

La excusa era ben trobada. Com se'n riurién internament, los diplomàtics francesos, de tanta hipocresia! Fins lo títol semblava sarcàstich per lo doble sentit a que's prestava: *Visitador general*... ¿de què?... d'arxius!!

Tots los principals dipòsits de la documentació històrica de Catalunya, recorregué, regirà y estudià lo bisbe Marca; tots los llibres més recòndits de catedrals y monestirs passaren per sa penetrant mirada investigadora; de per tot se l'ajudà a realisar la que's creya labor de savi; y, molt lluny de vigilar als qüestors y d'encarrilar als soldats, arrambava la documentació que li convenia, trametent a França lo que, per no ésser d'interès administratiu, li era fàcil de substreure de les biblioteques o arxius capitulars o monacals.

Dies y dies passà, lo visitador Marca, tancat en lo convent de Sant Geroni de la Murtra coordinant les seves apuntacions, que devien servirli prou.

Al publicar la valuosa historia titulada *Marca Hispànica*, Déu no li permeté veurela acabada, tenintla de continuar Baluzio. Ella diu, ab sobrada eloqüencia, lo molt que *visità*. No podem regatejar al historiador l'elogi y la consideració que'ns mereix, tant més, quan molts dels documents que hi publica han desaparegut. Es cert que allí, En Marca, com a expert en l'art de la diplomacia, art d'engany y habilitats, farà veure'l revés de la veritat, o sia, que los comtats del Rosselló y Cerdanya pertanyien històrica y naturalment a França; tesis que, previament, s'imposà.

Així accionava la previsor política francesa al aparentar fer la causa catalana. Y en los moments en que semblava que al èxit de les armes devia fiarse'l pervindre de les llibertats valerosament defensades, preparava a la quieta una expoliació territorial molt pitjor encara que la causa inicial del gran moviment revolucionari, comptant ab la inexperiencia de nostres improvisats polítics.

Pere de Marca arribà a Barcelona'l 25 d'abril de 1644. Una interessant carta seva al Rey de França, escrita dos anys després, ço es, a 20 de juny de 1646, refereix lo mal efecte que ocasionà a Catalunya'l projecte d'abandonarla

a Castella, mitjançant la cessió del Rosselló a França. ¿De qui havia partit la proposta? Diu Jaume Tió, historiador d'eix moviment y guerra, que, segons manifestació escrita de Marca, donada als Diputats, foren los representants espanyols en la Conferencia de Munster (que llavors se celebrava, sense donar resultat), los qui proposaren la cessió del Artois y del Rosselló, ab tal de que'ls francesos tornessin les sues conquestes y entre elles Catalunya. Marca juga un doble joch al amagar la veritat de lo que havia ocorregut a Munster. Aquest fet es altra mostra prou expressiva de lo que llavors ja's tramava. Res no vingué a acordarse en definitiva y la guerra continuà a Catalunya, ab la particularitat de que, mentres més temps passava, menys creixia'l nombre dels *ben-afectes* a la intervenció francesa, al contrari.

Los *mal-afectes* o *castellanistes*, com ara se'ls diria, abundaven fòra de Barcelona en 1466 y anys subsegüents. Los arxius de nostres poblacions, suplint lo que no's troba als de Barcelona, serveixen per a facilitarnos què es lo que's pensava en los centres rurals allunyats de les influències dels directors d'aquella política. En la comarca vigatana són de notar certs moviments favorables al Rey d'Espanya. Quan tot li prosperava al partit català-francès, a 6 de març de 1643, los Canonges de la sèu ausonesa trameteren una embaixada al Consell de la Ciutat, per a instar a «procurar reprimir ab suavitat lo parlar licentiosament, que, contra les coses de França, deyen alguns, que feyen, alguns ciutadans.» Descobrintse immediatament que figuraven en lo nombre dels qui no parlaven bé de les *coses de França*, lo Prelat de Vich y son germà lo canonge Galceràn de Sentmenat, vicari general. Per ço lo segon, a 20 de maig de 1643, fou aprehonat al sortir de Barcelona, embarcantlo a Montgat junt ab tres eclesiàstichs més, que foren portats a Roma, a la justícia directa del Sant Pare.

FRANCESCH CARRERAS y CANDI

(Continuarà)

BIBLIOTECA

ENTRADA DE LLIBRES DURANT EL TRIMESTRE JANER-MARÇ DE 1919

ADQUISICIONS

- ALTAMIRA (RAFAEL). — *Psicología del pueblo español*. Segunda edición, corregida y muy aumentada. — Barcelona, Editorial Minerva, S. A. Dalmau, Yuste y Bis, Impresores. 1 vol.
- ARAUJO (ROBERTO). — *Las Curvas W*. Publicaciones del Laboratorio y Seminario Matemático. Tomo 3.º, Memoria 1.ª — Madrid, Imprenta Clásica Española. 1919. 1 follet.
- Arte en España (El). — *La Catedral de León*. Cuarenta y ocho ilustraciones, con texto de Juan Torbado y Flórez. — Barcelona, Hijos de J. Thomas. Tomo XV. 1 vol.
- AULESTIA Y PIJOAN (ANTONI). — *Estudis Històrics*. Monografies, discursos, articles. — Barcelona, Il·lustració Catalana, Estampa La Renaixensa. 2 vols.
- BARBUSSE (HENRI). — *Clarté*. Roman. — Paris, Librairie Ernest Flammarion. 1918. 1 vol.
- BAROJA (Pío). — *Nuevo Tablado de Arlequín*. — Madrid, Rafael Caro Raggio, Editor. 1917. 1 vol.
- *Momentum Catastrophicum*. — Madrid, Rafael Caro Raggio, Editor. 1919. 1 vol.
- BERGA Y BOIX (JOSEPH). — *L'Estudiant de la Garrotxa* (segona part). — Barcelona, Il·lustració Catalana, Estampa La Renaixensa. 1 vol.
- BERTRAN Y BROS (PAU). — *Poesies*. Ab un estudi necrològic per Joseph Franquesa y Gomis. — Barcelona, Il·lustració Catalana, Estampa La Renaixensa. 1 vol.
- BERUETE Y MORET (A. DE). — *The School of Madrid*. — London, Duckworth and Co. 1 vol.
- BIENSTOCK (J.-W.). — *La Fin d'un Régime*. — Paris, Albin Michel, Éditeur. Imprimerie Gambart et Co. 1 vol.
- BOLIVAR (J.). — *Estudios Entomológicos*. Tercera parte. Trabajos del Museo Nacional de Ciencias Naturales. Serie Zoológica, n.º 34. — Madrid, Imprenta Clásica Española. 1918. 1 follet.
- BRUCE (WILLIAM S.). — *Exploració Polar*. Traducció de Carles Riba. Enciclopedia Catalana, vol. II. — Barcelona, Editorial Catalana, S. A. 1918. 1 vol.
- CAMPRODÓN (FRANCISCO). — *Obres Catalanes*. Poesíes y comedies. — Barcelona, Il·lustració Catalana, Estampa La Renaixensa. 1 vol.

- DARÍO (RUBÉN). — *Autobiografía*. Tomo XV de las Obras completas. — Madrid, Editorial Mundo Latino, Tipografía Yagües, 1918. 1 vol.
- *El Canto Errante*. Tomo XVI de las Obras completas. — Madrid, Editorial Mundo Latino, Tipografía Yagües, 1918. 1 vol.
- *El Viaje a Nicaragua e Historia de mis libros*. Tomo XVII de las Obras completas. Ilustraciones de E. Ochoa. — Madrid, Editorial Mundo Latino, Tipografía Yagües, 1919. 1 vol.
- Diccionario Enciclopédico Ilustrado de la Lengua Española*. Publicado bajo la dirección de Don José Alemany y Bolufer. — Barcelona, Ramón Sopena, Editor e Impresor. 1 vol.
- DOMÉNECH DE CAÑELLAS (MARÍA). — *Gripaus d'or*. Novela d'ara. — Barcelona, Fidel Giró, Impresor. 1919. 1 vol.
- ERCKMANN-CHATRIAN. — *L'Amic Fritz*. Traducció de Joan Sitjar. — Barcelona, Editorial Catalana, S. A. 1 vol.
- ESCALERA (MANUEL M. DE LA). — *Revisión de las especies del género «Cathormiocerus» Sch. de la Península Ibérica y Marruecos*. Trabajos del Museo Nacional de Ciencias Naturales. Serie Zoológica, n.º 38. — Madrid, Imprenta de Antonio Marzo, 1918. 1 follet.
- ESTEVE (MARTÍ). — *El Règim Jurídic de Catalunya*. — Enciclopedia Catalana, vol. VIII. — Barcelona, Editorial Catalana, S. A. 1919. 1 vol.
- FERNÁNDEZ NAVARRO (LUCAS). — *Observaciones geológicas en la Isla de Gomera (Canarias)*. Trabajos del Museo Nacional de Ciencias Naturales. Serie Geológica, n.º 23. — Madrid, Imprenta de los Sucesores de Hernando, 1918. 1 follet.
- FRANCE (ANATOLE). — *Le Petit Pierre*. — Paris, Calmann-Lévy, Éditeurs, 1918. 1 vol.
- GABRIEL Y GALÁN (JOSÉ M.^a). — *Obras Completas*. — Madrid, Imprenta Gráfica Excelsior, 1917. 2 vols.
- GARCÍA CARAFFA (ALBERTO Y ARTURO). — *Españoles ilustres: Lerroux*. — Madrid, Imprenta de Antonio Marzo, 1918. 1 vol.
- Guía Judicial de Cataluña. 1919*. — Barcelona, Imprenta Elzeviriana.
- GUIXÉ (JUAN). — *Idea de España*. (Exégesis española: Ideales españoles). — Madrid, Establecimiento Tipográfico de El Liberal, 1915. 1 vol.
- *La nación sin alma*. Ensayos políticos sobre la crisis española. — Madrid, Establecimiento Tipográfico de El Liberal, 1917. 1 vol.
- HINKS (ARTHUR R.). — *Astronomía*. Traducció de l'anglès per A. Desvalls i C. Riba. Enciclopedia Catalana, vol. V. — Barcelona, Editorial Catalana, S. A. 1918. 1 vol.
- JOHANNET (RENÉ). — *Le Principe des Nationalités*. — Paris, Nouvelle Librairie Nationale, 1918. 1 vol.
- LARRA (MARIANO JOSÉ DE). (FÍGARO). — *Postfigaro*. Artículos no coleccionados de... Tomo 2.º — Madrid, Tipografía Renovación, 1918. 1 vol.
- LÓPEZ-PICÓ (J. M.). — *Poesías*. (1915-1919). — Barcelona, Societat Catalana d'Edicions. Vol. XLIV. Tallers Tipogràfics d'En Ramon Tobella, 1918. 1 vol.
- MALUQUER I NICOLAU (SALVADOR). — *L'aquari d'aigua dolça*. Construcció, disposició, cura i manteniment de l'aquari; plantes i animals que viuen en ell; llur recol·lecció, transport i cura. — Barcelona, 1918. 1 vol.

- MARINEL-LO (MANUEL). — *Contes de Reis i de Prínceps*. — Barcelona, Societat Catalana d'Edicions. Vol. XLIII. Tallers Tipogràfics d'En Ramon Tobella. 1918. 1 vol.
- MENÉNDEZ Y PELAYO (M.). — *Estudios de Crítica Literaria*. 2.ª serie. — Madrid, Tipografía de la Revista de Archivos. 1912. 1 vol.
- MESTRES (APELES). — *Tardanies*. Ab un pròlech de Lluís Via. — Barcelona, Il·lustració Catalana, Estampa La Renaixensa. 1 vol.
- MISTRAL (FREDERICH). — *Calendau*. Poema provençal, en XII cants. Traducció catalana de J. Roca y Roca. — Barcelona, Il·lustració Catalana, Estampa La Renaixensa. 1 vol.
- MOLIÈRE. — *El burgès gentilhome*. Comedia. Traducció de Josep Carner. — Barcelona, Editorial Catalana, S. A. 1 vol.
- MORLEY (CAPTAIN). — *La guerra de les nacions*. (Historia documentada). Vol. IV. — Barcelona, Sociedad Catalana d'Edicions. Vol. XLV. Tallers Tipogràfics d'En Ramon Tobella. 1919. 1 vol.
- NADAL (LLUÍS B.). — *Poesies*. — Barcelona, Il·lustració Catalana, Estampa La Renaixensa. 1 vol.
- *Narracions*. — Barcelona, Il·lustració Catalana, Estampa La Renaixensa. 1 vol.
- ORUETA (RICARDO DE). — *La escultura funeraria en España*. Provincias de Ciudad Real, Cuenca, Guadalajara. Centro de Estudios Históricos. — Madrid. 1919. 1 vol.
- PRAT DE LA RIBA (E.). — *Nacionalisme*. Textos extrets dels seus llibres, escrits i discursos. Tria, sistematització i pròleg de A. Rovira i Virgili. Enciclopedia Catalana, vol. VI. — Barcelona, Editorial Catalana, S. A. 1918, 1 vol.
- RENNERT (HUGO A.) Y CASTRO (AMÉRICO). — *Vida de Lope de Vega*. (1562-1635). — Madrid, Imprenta de los Sucesores de Hernando. 1919. 1 vol.
- ROVIRA I VIRGILI (A.). — *La Crisi del Règim*. Crònica documentada dels darrers esdeveniments de la política espanyola. Enciclopedia Catalana, vol. I. — Barcelona, Editorial Catalana, S. A. 1918. 1 vol.
- RUSIÑOL (SANTIAGO). — *El Català de «La Mancha»*. Tragi-comedia. Amb quatre actes i vuit quadres. — Barcelona, Antoni López, Llibreter i Impressor. 1 vol.
- SALILLAS (RAFAEL). — *Evolución Penitenciaria en España*. — Madrid, Imprenta Clásica Española. 1919. 2 vols.
- SÁNCHEZ (GALO). — *Fueros Castellanos de Soria y Alcalá de Henares*. Edición y estudio de... — Madrid, Imprenta de los Sucesores de Hernando. 1919. 1 vol.
- SEGURA (MOSSÈN JOAN). — *A estones perdudes*. Apuntacions y estudis per Rafel Sans d'Urpí. — Barcelona, Il·lustració Catalana, Estampa La Renaixensa. 1 vol.
- SERRANO (R. P. D. LUCIANO). — *La Liga de Lepanto entre España, Venecia y la Santa Sede*. (1570-1573). Ensayo histórico a base de documentos diplomáticos. Tomo 1.º — Madrid, Imprenta de Archivos. 1918. 1 vol.
- TAGORE (RABINDRANATH). — *El Rey del Salón Oscuro*. Poema dramático. Traducción de Zenobia Camprubí de Jiménez. — Madrid, Tipografía-Litografía A. de Angel Alcoy, S. en C. 1918. 1 vol.
- TURRÓ (R.). — *Filosofia Crítica*. Curset donat a l'Institut d'Estudis Catalans, l'any 1917. Enciclopedia Catalana, vol. IV. — Barcelona, Editorial Catalana, S. A. 1918. 1 vol.

- UNAMUNO (MIGUEL DE). — *Ensayos*. Tomo VII. Publicaciones de la Residencia de Estudiantes. — Madrid, Imprenta Clásica Española. 1918. 1 vol.
- VALLÉS (E.). — *Aritmètica Mercantil*. Enciclopedia Catalana, vol. VII. — Barcelona, Editorial Catalana, S. A. 1918. 1 vol.
- VERDAGUER (JACINTO). — *Santa Eularia*. Poema. — Barcelona, Il·lustració Catalana. 1 vol.
- VILA SERRA (JOSÉ). — *El Regionalismo en España*. — Valencia, 1919. 1 vol.
- WARDE FOWLER (W.). — *Roma*. Traducció de l'anglès per F. de Fontcoberta. Enciclopedia Catalana, vol. III. — Barcelona, Editorial Catalana, S. A. 1918. 1 vol.

DONATIUS

- Academia de Bones Lletres (Real)*. — *Discursos llegits en la solemnia recepció pública del acadèmich electe Don Daniel Girona y Llagostera*, lo dia 16 de Febrer de 1919. Barcelona, Imprenta La Renaixensa. 1919. 1 follet.
- Academia de Taquigrafia de Barcelona*. — *Sesión Necrológica*, celebrada el dia 1.º de Diciembre de 1918, con motivo de la colocación del retrato de Don Carlos G. Enterríos en el Salón de sesiones de la... — Barcelona, Tip. de R. Cardona. 1 follet.
- ARCO (RICARDO DEL). — *Los Amigos de Lastanosa*. Cartas interesantes de varios eruditos del siglo XVII. — Valladolid, Revista Histórica. 1918. 1 follet.
- Automóvil Club de Cataluña (Real)*. — *Memoria*, leída en la Junta General celebrada el dia 14 de Enero de 1919. Año 1918. — Barcelona, Talleres Gráficos J. Casamajó. 1 follet.
- AVELLANEDA (*Obras de la*). — Edición Nacional del Centenario. Tomo 3.º *Obras dramáticas*. Tomo 4.º *Novelas y Leyendas*. — Habana, Imprenta de Aurelio Miranda. 1914. 2 vols.
- BALTÁ ELÍAS (JOSÉ). — *Magnetoquímica de los cloruros de cromihidrinás*. Memoria presentada para aspirar al grado de Doctor en Ciencias Físicas por... — Madrid, Imprenta Clásica Española. 1918. 1 follet.
- BERSANDÍN. — *Verdades amargas al pueblo español*. Perentorio ideario de un mozo de tren. — Madrid, Establecimiento Tipográfico de Felipe Peña Cruz. 1918. 1 follet.
- BOFILL (JOSEP M.^a). — *Contribució a la Crònica de la Historia Natural a Catalunya*. Publicacions de l'Institut de Ciències. — Barcelona, 1918. 1 follet.
- BRETON (VILLY), *Comandante del Ejército Belga*. — *Las características del frente belga*. Barcelona y Vilafranca, Genís y Roca. 1918. 1 follet.
- CARNER (JAUME). — *Els Catalans i el Comerç Modern*. — Barcelona, Imprenta Elzeviriana, Borràs, Mestres i C.^{ia}. 1919. 1 vol.
- Cases (Les) Provincials de Caritat i de Maternitat i Expòsits de Barcelona*. Anys des del MDCCCH al MCMXVII. — Barcelona, Imprenta de la Casa de Caritat, 1918. 1 vol.
- Diccionari Aguiló*. — Materials lexicogràfics aplegats per Marian Aguiló i Fuster. Fascicle VIII. — Barcelona, Biblioteca Filològica de l'Institut de la Llengua Catalana. Institut d'Estudis Catalans. 1919. 1 follet.

- ESPONA (JUAN). — *El Guía del Buen Creyente, o Aclaraciones a la Historia Sagrada*. — Barcelona, Tipografía de Francisco Cuesta. 1918. 1 vol.
- Facultad de Ciencias de la Universidad de Barcelona. Publicaciones de la Sección de Ciencias Naturales. — Barcelona, Guinart y Pujolar, Impresores. 1918. 1 follet.
- FERRANDO (ERNEST M.). — *Les llunyanies suggestives, i altres proses*. — Biblioteca València, Tallers de les Arts Gràfiques d'En Joan Comas. 1918. 1 vol.
- FLOS I CALCAT (FRANCISCO). — *El Pervindre dels Nois*. — Barcelona, Tipografia de Josep Tatjé (Arenys de Mar.) 1 follet.
- FONTSERÉ (E.). — *Sobre els vents estivals de convenció a la costa catalana*. — Barcelona, Publicacions de l'Institut de Ciències. 1918. 1 follet.
- GARCÍA-PLATA DE OSMA (R.). — *Demosofia Extremeña. La Musa de los Cantares*. — Cáceres, Establecimiento Tipográfico, Librería y Encuadernaciones de El Noticiero. 1918. 1 vol.
- GASPAR REMIRO (MARIANO). — *Fernando II de Aragón y V de Castilla en la reconquista del reino moro de Granada*. Conferencia inaugural del curso de 1918-19 en el Ateneo de Zaragoza. — Zaragoza, Talleres Editoriales del Heraldo de Aragón. 1918. 1 follet.
- GAUVAIN (AUGUSTE). — *La Question Yougoslave*. (Une carte). — Paris, Éditions Bossard. 1918. 1 vol.
- GENER (POMPEYO). — *El Intelecto Helénico. La Poesía, el Arte Dramático, La Filosofía*. — Barcelona, F. Granada y C.^a, Editores. 1 vol.
- GIRAUD (VICTOR). — *Un grand français. Albert de Mun*. — Paris, Bloud & Gay. 1 vol.
- GONZÁLEZ PALENCIA (ANGEL). — *Índice de la España Sagrada*. — Madrid, The Hispanic Society of America. Imprenta de Fortanet. 1918. 1 vol.
- HOOGE (GEORGES). — *Lettres aux Neutres sur l'Union Sacrée*. Préface de M. le Baron D'Anthouard. — Paris, Bloud & Gay. 1918. 1 vol.
- Jochs Florals dels Pirineus. Ribes de Fresser, 18 Agost 1918. — Barcelona, Impremta P. Ortega. 1918. 1 follet.
- JØRGENSEN (JOHANNES). — *La Campana «Rolando»*. Traducido del danés por Francisco Melgar. — París-Barcelona, Bloud & Gay. 1916. 1 vol.
- LÓPEZ CANTO (FRANCISCO). — *En defensa de las Colonias de Guinea*. — Barcelona, Tipografía Iris. 1919. 1 follet.
- Manual de Novells Ardits, vulgarment apel·lat Dietari de l'Antic Consell Barceloní*. Volum setzè, que comprèn el volum original (13 Octubre 1652—30 Novembre 1658.) Publicat per acord i a despeses de l'Excm. Ajuntament Constitucional, i iniciat pels il·lustres senyors regidors D. Frederic Schwartz i Luna i D. Francesc Carreras i Candi, en comissió del mateix Excm. Ajuntament. — Barcelona, Impremta d'Henrich i C.^a, en Comandita. 1918. 1 vol.
- MILÀ Y PI (JOSÉ). — *Apuntes para la Historia de los Ferrocarriles Españoles*. — Barcelona, Imprenta Viuda Badía. 1919. 1 follet.
- MIQUEL Y PLANAS (R.). — *Els Pensaments d'En Joan Bonhome*. Ordenats per A. B. C. Text inèdit publicat segons el manuscrit de Londres per... — Barcelona, Estampat a L'Avenç. 1919. 1 vol.
- PASSELECQ (FERNAND). — *Pages d'Histoire. 1914-1918. La Magistrature Belge contra le*

- Despotisme Allemand.* — Paris-Nancy, Librairie Militaire Berger-Levrault. 1918. 1 vol.
- PUAUX (RENÉ). — *Die Lüge von 3. August 1914.* — Lausanne, Verlag Payot & C.^a. 1918. 1 vol.
- RAYTCHEVITCH (MILORAD DE). — *Biografía e impresiones de los viajes a través del mundo, del famoso... explorador mundial, publicista serbio.* — Valencia, Imprenta y Librería Escolar Mares Hermanos. 1 vol.
- SOLANO Y POLANCO (JOSÉ). — *Estudios Jurídicos del Fuero de Bizkaya.* — Bilbao, Imprenta y Encuadernación de la Casa de Misericordia. 1918. 1 vol.
- STEGEMANN (H.). — *Prehistoria de la guerra europea.* — Madrid, Blass y C.^a. 1917. 1 vol.
- TALLADA (JOSEP M.^a) — *Demografia de Catalunya.* — Barcelona, Museu Social. Fèlix Costa, Impressor. 1918. 1 follet.
- ZARIQUIEY (RICARD). — *Junta de Govern de les Cases Provincials de Caritat i de Maternitat i Expòsits.* — Memoria redactada pel Dr. Don... Metge Director del Cos facultatiu de la Casa Provincial de Maternitat i Expòsits, amb motiu del viatge realitzat junt amb l'Arquitecte Provincial Don Josep Bori i Gensana per a visitar els Asils similars de Suïssa i Alemanya. Publicada per acord de dita Junta de 23 de Febrer de 1917. — Barcelona, Impremta de la Casa de Caritat, 1917. 1 vol.

CRÒNICA

El deficient estat de conservació en què's trobaven, ja d'abans que'ls adquirís l'Ateneu, alguns antichs manuscrits de la col·lecció Amer, havia empitjorat sensiblement a mida qu'en nostra Biblioteca eren consultats pels estudiosos, perillant que, fins en les bones mans d'aquests, s'acabés de perdre lo que la humitat y el corch havien respectat en altres temps. S'imposava, per tant, una cabal restauració de certs volums, y una convenient rel·ligadura de la major part.

Actualment han sigut ja restaurats el *Libre d'Intenció*, del *xv^{en}* segle (manuscrit III), y el *Tratado de Artilleria*, del *xvi^{en}* segle (manuscrit XXVIII), y estàn en vies d'arranjament el *Cançoner del xv^{en} segle* (manuscrit I), y el *Libre dels Àngels*, d'Eximeniç (manuscrit IV).

Per aquest motiu no s'acompanya ab el present número l'acostumat plech del men-tat Cançoner.

Els demés manuscrits s'aniràn restaurant paulatinament y en petites partides, a fi de no privar totalment de llur lectura als habituals concorrents de la Biblioteca.

*

Invitat l'Ateneu Barcelonès a pendre part en la important exposició cartogràfica que organisà en janer últim el Centre Excursionista de Catalunya, la Junta Directiva determinà oferir totes aquelles cartes geogràfiques existents en nostra Biblioteca que fossin d'interès ò d'utilitat, haventhi concorregut ab la *Carta Catalana* de 1375, un *Mapa de Catalunya* de 1816, y un *Atlas Català* de primeríes del segle *xv*.

*

Durant el trimestre janer-març han mort, entre altres distingits socis de l'Ateneu, els següents:

Don Joan Vilanova y March, qui ab la bondat de son tracte, sa clara intel·ligència y son constant amor per les coses de Catalunya, va manifestarse en tot temps digne germà del preclar Emili Vilanova, el gran català y escriptor inimitable de costums barcelonines. Era En Joan Vilanova un coneixedor profund de les literatures anglesa y alemanya. En una època en que del gran humorista americà Max Twain ningú d'entre nosaltres no'n sabia encara res, ell ja n'havia traduït al català qualques exqui-

sits treballs. Visqué sempre consagrat al comerç y la indústria. Tan modest com il·lustrat, may no feu ostentació de lo que sabia, y fou sempre humil y fervent en les seves amistats y afeccions.

Don Jaume Brossa y Roger, notable publicista al qual una vasta il·lustració y un talent personalíssim posaren en condicions de brillar poderosament en el camp de la literatura propiament dita. Batallador per temperament, va dedicar-se sens treva a la propaganda d'idees sociològiques avançades.

Don Fèlix Cardellach y Alivés, il·lustre enginyer y arquitecte que, ab ses notables obres y grans iniciatives, feu honor a la ciencia catalana y's reputà un model de ciutadans.

D. Manuel Cusí, distingit pintor que s'havia donat a conèixer ventatjosament entre la plèyade artística hont brillaren l'Urgell, En Galwey, En Masriera, l'Armet, En Brull, etc.

La Junta Directiva feu ja avinent a les respectives families el condol de l'Ateneu per la pèrdua de tan esclarits socis, a la memoria dels quals no podem menys de dedicar en aquestes planes un sentit tribut.

Descansin en pau.

*

Varis senyors catedràtics de la Universitat de Barcelona sol·licitaren de la Junta Directiva de l'Ateneu l'adhesió a un *Document Universitari* firmat pels mateixos, en el qual sustentaven els principis fonamentals que, segons llur criteri, han d'informar la renovació universitària a tenor de les bases autonomistes establertes per professors y alumnes en el Segon Congrés Universitari Català.

Després de detingut estudi y rahonada deliberació, la Junta Directiva acordà respondre en la forma següent:

«Fa ja algun temps que l'Ateneu Barcelonès se vegé honrat ab uns exemplars del *Document Universitari* que, firmat per vostè y altres senyors catedràtics de nostre principal centre docent, ha vingut repartint-se entre les personalitats y corporacions importants de Catalunya.

«Com sia qu'en l'Ateneu hi convergeixen les més variades y, a voltes, fins antagòniques opinions dada la diversitat de naturalesa y procedencia dels senyors socis, la Junta Directiva no va considerarse autorisada per a portar l'adhesió d'aquest Centre al *Document* en qüestió. Emperò no vol ab el seu silenci donar lloch a equívochs, ni a gratuïtes interpretacions, y's complau en fer avinent les particulars tradicions de catalanitat qu'ella tot temps ha servades y que manté incòlumes.

«Sempre'ls organismes de govern de l'Ateneu han tingut per norma els estrictes principis d'autonomia, defensantlos ab caràcter individual per a quiscun dels senyors socis de la Casa, y d'una manera amplia per a tota mena d'entitats que, altrament, no estarien capacitades per als exercicis d'alta y vera ciutadania. Il·lustres personalitats han passat per la presidència d'aquesta Casa, y en sessions memorables han definit y han lloat l'autonomia com distintiu de dignitat humana baix tots els aspectes, començant per l'ús del propi idioma, donant així, en renyida lluyta contra rutinaries imposicions, un exemple que més tart han recollit y han imitat la majoria de les societats culturals

barcelonines, tant en llurs actes de govern interior com en llurs cerimonies oficials.

»Es, donchs, aquesta Junta partidaria de l'autonomia en procediments administratius, en mètodes d'ensenyança, en l'ús de l'idioma, etc.; y ab més motiu si's tracta de grans organismes de cultura que, actuant en un ambient de franca catalanitat y de mutual respecte, poden desenrotllar ab eficacia llurs grans activitats, estimular les agenes, y assolir el major perfeccionament dintre'l major patriotisme.

»Així ens complavèm en manifestarho a vostè per acort de la Junta Directiva, la qual té interès en remarcar que no s'han errat els senyors firmants del *Document Universitari* de referencia, al reconèixer, en l'atent ofici que'ns adressaren ab data 15 de janer últim, els sentiments d'amor a Catalunya que sempre ha palesat aquest Ateneu.

»Que Deu el guardi molts anys.

»Barcelona, 10 de març de 1919.

»El President accidental, *Ignaci Girona*.

»El Secretari general, *P. Casades y Gramatxes*.

»Dr. Don Pere Bosch Gimpera, catedràtic de la facultat de Filosofia y Lletres d'aquesta Universitat Literaria.»